

نکته‌هایی از معارف حسینی

نکته ۱. خروج امام حسین (ع) از مکه^۱

درباره خروج امام حسین (ع) از مکه در دهه اول ذی حجه، باید دو نکته تاریخی و فقهی را بررسی کرد:

۱. نکته تاریخی

این که امام حسین (ع) در دهه اول ذی حجه، از مکه خارج شده، ظاهراً مورد اتفاق مورخان است؛ اما درباره روز خروج ایشان، اختلاف نظر وجود دارد. برخی روز خروج را سوم، برخی هفتم، برخی هشتم و برخی نهم ذی حجه گزارش کرده‌اند؛ ولی قول مشهور و درست‌تر، این است که امام (ع) در روز ترویه؛ یعنی هشتم ذی حجه، از مکه خارج شده است. روایت صحیحی که معاویه بن عمار از امام صادق (ع) نقل کرده نیز این نظر را تأیید می‌کند.

۲. نکته فقهی

شهرت یافته که امام حسین (ع) در روز ترویه، حج خود را به عمره تبدیل کرد و از مکه، خارج شد. گویا مبدأ اصلی این شهرت، سخن شماری از مقتل نگاران و سیره نویسان است. از جمله، علامه مجلسی در تبیین علت رفتن امام (ع) از مدینه به مکه و خروج از

۱. محمد محمدی ری شهری، دانش نامه امام حسین (ع)، قم، دارالحدیث، ۱۳۹۳.

مکه در موسم حج، گفته است:

از خبرهای گذشته، برایت روشن شد که امام حسین (ع) از ترس کشته شدن، از مدینه به مکه گریخت و همین طور، پس از آن که دریافت آنها می خواهند غافلگیرانه او را بکشند، از مکه هم رفت تا جایی که برایش فراهم نشد که حشش را به پایان ببرد. پس او - که جان من و پدر و مادر و فرزندانم، فدای او باد! - از احرام، خارج شد و نگران و چشم انتظار، از مکه بیرون رفت. آنان - که خدا لعنتشان کند! - همه ی مناطق را بر او تنگ کردند و جایی برای گریز او نگذاشتند. در کتابهای معتبری دیدم که یزید، عمرو بن سعید بن عاص را با سپاهی عظیم، راهی کرد و او را مسئول حج قرار داد و امیر حج گزاران کرد، در حالی که به او سفارش کرده بود که امام حسین (ع) را پنهانی دستگیر کند و اگر نشد، ترور کند. عمرو بن سعید، سی تن از امویان شیطان صفت را در لابلای حج گزاران فرستاد و دستور داد که در هر حال و وضعیتی که ممکن شد، امام حسین (ع) را بکشند؛ ولی امام (ع) زمانی که متوجه ماجرا شد، از احرام حج، بیرون آمد و عمره تمتع را به عمره مفرده تبدیل کرد.

ولی این سخن، قابل قبول نیست؛ زیرا:

اولاً روایت معاویه بن عمار و نیز روایت ابراهیم بن عمیریمانی - که از نظر سند معتبرند - به روشنی دلالت دارند که عمره امام حسین (ع) عمره مفرده بوده، نه عمره تمتع. بنابراین، امام (ع) هنگام خروج از مکه، اساساً محرم نبوده و از این جهت، مشکلی نداشته است. متن روایت معاویه بن عمار، این است که وی از امام صادق (ع) پرسید: تفاوت کسی که عمره تمتع انجام دهد، با عمره گزار مفرده چیست؟ ایشان فرمود:

ان الممتع مرتبط بالحج، و المعتمر اذا فرغ منها ذهب حيث شاء، و قد اعتمر الحسين بن علي (ع) في ذي الحجة ثم راح يوم الترويه الى العراق، و الناس يروحون الى منى، و لا باس بالعمره في ذي الحجة لمن لا يريد الحج.

[اعمال عمره گزار] متمتع، به حج، متصل می شود؛ اما عمره گزار مفرده، وقتی فارغ شد هر جا که بخواهد، می رود. حسین بن علی (ع) در ذی حجه، عمره مفرده گزارد و در روز ترویه، عازم عراق شد. در حالی که مردم، عازم منا بودند، و

اشکالی ندارد که کسی که قصد حج دارد، در ماه ذی حجه، عمره مفرده به جا آورد.

ثانیا از نظر فقهی، تبدیل احرام حج به عمره، صحیح نیست و کسی که محرم به احرام حج است، اگر نتواند حجش را به انجام برساند، تنها با قربانی کردن، از احرام بیرون می آید و حج او تبدیل به عمره نمی گردد. فقیه بزرگوار آیت الله سید محسن حکیم، در این باره می گوید:

این که در برخی از کتابهای مقتل آمده است که امام حسین (ع) عمره اش را به عمره مفرده تبدیل کرد - که نشان می دهد ایشان، عمره تمتع به جا آورده بوده و از آن، به عمره مفرده عدول کرده است -، در برابر احادیث وارد شده از اهل بیت (ع)، قابل اعتماد نیست.

بدیهی است که اگر دلیل قابل اعتمادی وجود داشت که امام حسین (ع) احرام حج خود را به عمره تبدیل کرده است، فقها برخلاف آن، فتوا نمی دادند؛ اما همان طور که اشاره شد، نه تنها دلیلی بر این نکته وجود ندارد، بلکه دلایلی برخلاف آن نیز در دست است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی